

Tiden för Absalons tillträde till ärkebiskopsdömet Lund.

I sina noter till Saxo sökte Velschow 1858 leda i bevis att Eskil frånträdde ärkebiskopsdömet Lund i början av 1178 och att Absalon först ett år senare, i fastetiden 1179, mottog konsekrationen (Saxo I, 912; II, 347). Denna kronologi gick helt på tvärs med den allmänt antagna: den förlade händelseförloppet ett år längre fram i tiden än man tidigare brukat. Kronologien blev godtagen av Frederik Hammerich såväl i hans skrift om Danmark i Valdemarernes tid som i hans framställning av Andreas Sunesen, likaså av Helveg i hans danska kyrkohistoria intill reformationen. Däremot avvisades den av Paludan-Müller (Ny Kirkehist. Saml. III, 433) och av A. D. Jörgensen (smst. V, 21). Båda fasthöll den äldre uppfattningen. I en längre undersökning stannade O. A. Hovgaard 1878 ånyo för den Velschowska teorien (Hist. Tidskrift IV: 6, 429). Han ansåg denna orubbligt säker.

Då det gäller att fastställa när Absalon blev ärkebiskop har man till en början att undersöka vad diplomerna har att upplysa. De diplom som kommer ifråga är näppeligen flera än två.

Det äldsta av dessa diplom har man i avskrift i Codex Esromensis (ed. O. Nielsen, 95). Diplomet är utfärdat av Absalon. De ställen som har betydelse i det för spørsmålet är intitulation och datering. Lydelsen är här följande: *Ego Absalon, sancte Roskildensis ecclesie episcopus licet indignus etc. Facta sunt autem hec anno dominice incarnationis m. c. lxxxiiij v^{to} kalendas marcij in Lundis nostra metropoli.* Till jämförelse tjenar att i förurkunden till diplomerna, ett diplom

av Valdemar I., även det bevarat i avskrift i Codex Esromensis (Nielsen, 94), dateringen lyder: Acta sunt autem hec (anno) dominice incarnationis m. c. lxxxiii, anno regni quoque nostri xvii. Datum Lundis v. kalendas martij.

Det är utan vidare klart att årtalet i Absalons diplom liksom i Valdemar I:s inte kan vara riktigt traderat. Valdemar avled 1182. Absalon satt 1184 sedan länge som ärkebiskop i Lund och han varken kunde föra eller förde då titeln biskop av Roskilde. Detta senare stift hade i och med Absalons tillträde till ärkebiskopsdömet blivit vakant; det administredades endast av sin forne biskop (jmf utom nedan s. 104 och Chronica Sialandie i Script. min. II, 56, även Saxo lib. XIV c. LVIII hos Müller-Velschow I, 925; Olrik-Ræder I, 519: Absaloni Lundensem pontificatum assumere iussum et Roskildensem administrare permissum). Året i diplomdateringen måste i stället för 1184, som man senast, med stöd i Valdemar I:s 17. regeringsår, rättat till 1174, ha varit ett år då Absalon samtidigt kunnat föra titeln biskop av Roskilde och kalla Lund för sin metropolis. Detta år kan endast ha varit ett år då han genom palliebrev redan tillerkänts metropolitänvärdigheten, men ännu inte inträtt i en metropolis rättigheter och funktioner, utan fortfarande var biskop i Roskilde, med andra ord ännu inte beklätt med palliet. Under denna period har 5. kal. martii (25. februari) fallit.

Knut VI:s stora privilegium för s:t Laurentius i Lund (DS I, 121) är det andra diplom som lemnar någon upplysning om tiden för Absalons tillträde till ärkebiskopsdömet. Dateringen i detta privilegium lyder: Actum Lundis anno dominice incarnationis millesimo centesimo octogesimosexto, indictione quarta, gloriosissimj Danorum monarche Kanuti anno tercio, dominj Absalonis, Lundensis archiepiscopi tercij, archiepiscopatus anno octauo *etc.*

Knut VI:s privilegium är liksom Esromdiplomet endast bevarat i avskrift (Registrum ecclesie Lundensis, 14). Granskar man dateringen, finner man att årtalet (1186) och indiktions-talet (4) täcker varandra. Någon tvekan att privilegiet utfärdats 1186 torde heller inte finnas. Däremot kan Knut VI:s

regeringsår inte vara riktigt traderat: hans regeringsår räknas nemligen genomgående i diplomerna från Valdemar I:s dödsdag 1182 12. maj. Vad angår 8. året av Absalons ärkebiskopsdöme, innebär beteckningen att hans första ärkebiskopsår tidigast fallit 1178.

Av de berättande källor som upplyser om tiden för Absalons ärkebiskopstillträde, är Saxo älst, något tiotal år yngre än händelsen (lib. XIV, c. LV: 1, 3; LVI: 1; LVIII hos Müller-Velschow I, 912, 913, 919, 924, 925; Olrik-Ræder I, 512, 513, 517, 519). Han berättar i detta sammanhang till en början om hur Eskil resignerade och hur Absalon blev utsedd till hans efterträdare. Saxo daterar detta till en tidpunkt då vintern var över (*hieme finita*) och en månad förflutit (*exacto mense*); det har varit före påskhögtiden (*paschali tempore*). Året framgår av fortsättningen. Efter händelsen blev sändebud avfärdade till Rom, såväl från kungen och kapitlet i Lund som från Absalon. De vände tillbaka vid den tid då det påvliga schismat slöt. Vad här avses kan endast vara freden mellan påven Alexander III. och kejsar Fredrik Barbarossa i juli 1177. Året ifråga är alltså detta år. I det följande uppger nu Saxo att en påvlig legat, Galandus, infann sig i Danmark. Legaten kallade klerus i Lund till Roskilde och uppläste för Absalon det påvliga mandat som admitterade honom till Lund; senare beklädde han i Lunds domkyrka Absalon med det pallium han fört med sig. Efter väl förrättad legation reste så Galandus tillbaka till Rom. Det skedde när vintern var över (*hybernis exactis*). Året kan endast ha varit året efter Eskils resignation och Absalons utseende till ärkebiskop: 1178. Vintern var, enligt vanlig kalenderräkning, över 21. mars. Där omkring senast har alltså enligt Saxo Absalon mottagit palliet.

Nästa berättande källa är *Chronica Sialandie* (*Script. min.* 56; jmf. 52). Den härrör i denna del från tiden något efter mitten av 1200-talet. Enligt krönikan avled Absalon s:t Benedikts natt (21. mars) 1201. Krönikan upplyser: *Ecclesiam Roskildensem xx annis insuper duobus mensibus et aliquot diebus strenue et magnifice rexit. Postea*

uero archiepiscopus factus Lundensi ecclesie annis xx et tribus et uno mense excellenter presidebat. Upplysningen innebär att Absalon tillträdde ärkebiskopsdömet 1178 en månad före 21. mars.

Utom hos Saxo och i *Chronica Sialandie* är tiden för Absalons ärkebiskopstillträde angiven i de danska annalverken. Alla av äldre datum är här likartat lydande (*Absalon factus est* eller *fit archiepiscopus* eller *metropolitanus*). Samtliga hänför händelsen till 1178 (*Annales Danici* ed. Ellen Jörgensen, 88, 89, 145, 164).

Av de berättande källorna kräver *Chronica Sialandie* en närmare undersökning för att få utrönt dess källvärde. Spörsmålet är: ligger en annan källskrift bakom och i så fall vilken?

Det parti i krönikan där uppgiften om Absalons ärkebiskopstid förekommer, ger en samlad framställning av Absalon. Det inledes med en allmän karakteristik. Krönikan citerar här sjelv Saxo. Stycket har vidare en uppgift om den heliga Margareta, vars kvarlevor Absalon lät överföra till Roskilde och begrava där. Uppgiften anknyter till de samtida relationer om hennes helgonskap som ännu är bevarade (*Vitæ sanctorum Danorum*, 389; *Scandia* IV, 285). Vad som säges i fortsättningen om Vilhelm av Æbelholt överensstämmer med en uppteckning om denne som bevarats av Stephanius; den vilar i sin ordning på legenden om Vilhelm; krönikan ger ett delvis ordagrant utdrag ur uppteckningen (*Vitæ sanctorum Danorum*, 297; jmf 320). Återstår i Absalonspartiet vad som säges om honom såsom grundare och befrämjare av klostret i Sorö; därtill de rent kronologiska uppgifterna i krönikan. De senare gäller i första hand hur länge Absalon var biskop i Roskilde, hur länge ärkebiskop i Lund och tiden för hans död. Såsom förhållandena i övrigt visat sig vara, ligger det nära att också detta residuum skall vara lånat från annat håll.

Gertz har gjort gällande att *Chronica Sialandie* skulle vara nedskriven i Sorö (*Script. min.* II, 6). Mycket talar för detta. Men om så är, föres tanken naturligt till en

Rekonstruktionen av Absalons gravskrift.

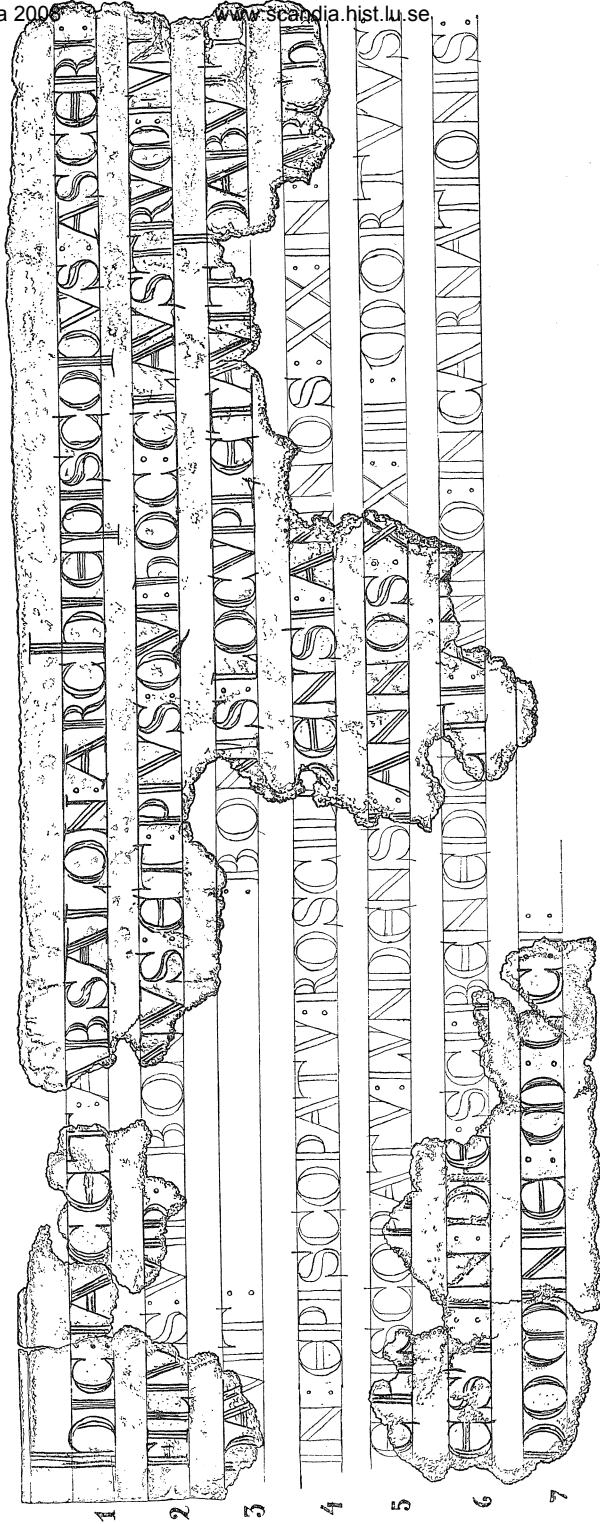
(S. 104).

De helt eller delvis bevarade bokstäverna i gravskriften är härnedan numrerade i löpande följd. De bokstäver åter som helt rekonstruerats, har blivit åsatta nummerna på de bevarade bokstäver som begagnats vid rekonstruktionen.

Rad

1. H I C : I A C E T : A B S A L O N : A R C H I E P I
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23
 S C O P V S : A S C E R I :
 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35
2. F I L I V S : V I R : B O N V S : E T : P I V S : Q V I :
 36 37 38 39 40 46 41 42 43 10 14 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55
 H O C : C L A V S T R V M : F V N
 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70
3. D A V I T : : B O N I S : L O C V P L E T
 71 72 73 87 88 10 14 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84
 A V I T : H A B V I T :
 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94
4. I N : E P I S C O P A T V : R O S C I L D E N S I :
 122 123 107 108 109 110 25 26 111 85 64 66 17 57 76 58 125 82 95 96 97 98 99
 A N N O S : X X : I N : A R C H I
 100 101 115 116 117 118 118 122 123 102 103 104 105 106
5. E P I S C O P A T V : L V N D E N S I : A N N O S :
 107 108 109 110 25 26 111 85 64 66 77 66 137 71 83 137 98 112 113 114 115 116 117
 X X : I I I : M O R T V V S :
 118 118 125 125 125 140 14 17 48 51 51 52
6. E S T : I N : D I E : S C I : B E N E D I C T I : A N N O
 119 120 121 122 123 124 125 126 24 25 55 10 83 115 83 133 125 127 128 129 130 131 132 116
 : I N C A R N A T I O N I S :
 122 137 58 61 17 137 100 64 125 57 137 75 76
7. D O M I N I E : M : C C : I
 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 125

Blyplatta och text, till hälften förminskade, är återgivna efter Tab. II, som vidlagts Beretning om Undersøgelsen af Erkebiskop Absalons Grav i Sorøe Kirke, efter Kongelig Befaling foretaget den 22de og 23de Majj 1827. Nye Danske Magazin VI, '81.

Absalons gravskrift. Rekonstruerad.

annan soransk källskrift, denna från 1201. Absalon blev begraven i Sorö. En blyplatta med inskrift blev nedlagd i hans grav. I vilket förhållande står inskriften å denna blyplatta till de återstående uppgifterna om Absalon i krönikan?

Inskriften är endast fragmentariskt bevarad. Den är ifråga om de kronologiska uppgifterna så gott som endast lakuner. Hur utfylla vad som gått förlorat?

Ett dylikt utfyllande är alltid lättare när det gäller en inskrift än när fråga är om en vanlig text. Typer, skilletecken och mellanrum, stil och innehåll är på helt annat sätt fasta. Givetvis har man att minutiöst taga hänsyn till de krav detta ställer vid rekonstruktionen; därtill att utnyttja de ledtrådar som på annat håll kan erbjuda sig. Resultatet av den utfyllning som på detta sätt gjorts ifråga om inskriften i Absalons grav framgår av texten å motstående sida.

Ett flertal av utfyllningarna ger sig av sig själva. I 2. raden: FILIV[S:] och [BO]NVS; i 3. raden: DAV[IT:] . . . [: BO]NIS; i 4. raden: [: ROSCIL]DENSI; i 4.—5. raden: : ARCHIEPIS[CO]P[ATV : LVNDENS]I; i 6. raden: [: SCI : BENEDI]CTI : ANN[O:]; i 7. raden: M : CC : [I:]. Av de andra utfyllningarna har 4. radens [EPISCOPATV:] sin motivering i parallellen därtill i 4.—5. raden: ARCHIEPIS[CO]P[ATV:]; AN[NOS] sin motivering i parallellen ANNOS i 5. raden, båda bestämda av verbet HABVIT. Terminologien i samtida gravskrifter är vidare alltför fast för att man inte med mycket stor säkerhet skulle våga insätta i 5. raden [MORTVVS:] före EST i den följande, och mellan ANN[O:] i 6. raden och DOMINIE i 7. [INCARNATIONIS:]. De båda [IN:] i 4. raden påkallas med nödvändighet av konstruktionen. De korresponderar med varandra och utfyller som allt det föregående precis tomrummen på båda ställena.

I de delar som här berörts torde rekonstruktionen av inskriften på de skäl som anförts, få anses säker. För utfyllandet av de återstående luckorna gäller följande.

De realuppgifter som inskriften å blyplattan innehåller,

återfinnes samtliga, från och med mitten av 2. raden, i *Chronica Sialandie*. Av dessa överensstämmar en hel sats, satsen om Sorökloster, till en början verbalt, därefter innehållsmässigt med motsvarande i krönikan. Inskriften lyder: HOC : CLAVSTRVM : FVNDAV[IT:] . . . [BO]NIS: LOCVPLETAVIT. Krönikan har: claustrum Sora . . . fundauit et rebus necessarijs adauxit.

Realuppgifternas förekomst i krönikan och satsen om Sorö kloster leder fram till svaret på frågan om förhållandet mellan inskriften och krönikan. Tydligt har den förra utnyttjats av den senare. Under dessa förhållanden torde man ha all rätt att försöksvis insätta års-siffrorna i krönikan för Absalons episkopat i Roskilde och hans archiepiskopat i Lund på de ställen i inskriften där lakunerna för årssiffrorna förefins. Gör man detta och använder samma tillvägagångssätt som tidigare, blir lakunerna här lika precist utfyllda som i det övriga. De förkomna årssiffrorna i inskriften får alltså anses vara bevarade i krönikan.

I Valdemar I:s grav i Ringsted blev som i Absalons grav i Sorö nedlagd en blyplatta med inskrift (*Script. min. II*, 87). Sven Ågesen har i sitt historieverk utnyttjat denna inskrift. Det har skett i kapitel 18 (*Script. min. I*, 38). *Chronica Sialandies* författare har i sin ordning och på likartat sätt gjort bruk av Absalons gravskrift.

Med vad här visats får uppgiften om åren för Absalons ärkebiskopsdöme i *Chronica Sialandie* ett helt annat källvärde än tidigare. Eller rättare: i krönikans ställe träder nu motsvarande uppgift med dess starka auktoritet å gravplattan från Sorö.

Uttrycket: HABVIT : . . . [IN :] ARCHIEPIS[CO]P[ATV : LVNDENS]I : ANNOS : X[X : III], måste avse att Absalon vid sin död varit ärkebiskop, om inte precist 23 år, så antingen i det närmaste 23 år eller mer eller mindre därutöver. Då han dog 21. mars 1201, har hans tillträde till ärkebiskopsdömet alltså skett inte gerna alltför lång tid efter 21. mars 1178 eller kortare eller längre tid dessförinnan.

Det återstår att sammanställa den rekonstruerade inskriftens uppgift om när Absalon blev ärkebiskop med uppgifterna i övrigt. Esrombrevet som utfärdats av Absalon, är tydligen från 1178; då det utfärdades, 25. februari, var Absalon ännu inte ärkebiskop. Tiden före 21. mars 1178 har därmed erhållit sin begränsning. Privilegiet för s:t Laurentius i Lund från 1186 härrör från Absalons 8. ärkebiskopsår. Det första ärkebiskopsåret kan nu fastläggas till 1178 och har börjat efter 25. februari. Saxo och Chronica Sialandie ger terminus ante quem. Enligt Saxo bekläddes Absalon med palliet innan ännu vintern 1178 var över, alltså senast omkring 21. mars. Krönikan fixerar närmare och ungefärligt: en månad dessförinnan. Med andra ord: omedelbart efter 25. februari¹.

Samtliga uppgifter stämmer. Velschows och hans efterföljares uppfattning att ärkebiskopstillträdet först skedde 1179 är inte hållbar.

¹ Enligt den rekonstruerade gravskriften innehade Absalon biskopsdömet Roskilde 20 år. Då han blev ärkebiskop tydligen i slutet av februari 1178, når man, precis räknat, till samma tidpunkt 1158. Hans företrädare Asker avled emellertid först 18. april 1158 (Hist. tidskr. f. Skåneland V, 245). Tiden ligger alltså något efter sistnämnda datum. Detta får visserligen anses kunna gå samman med gravskriften, men omöjligt med att Absalon enligt krönikan (ovan s. 101) förde styret i Roskilde xx annis insuper duobus mensibus et aliquot diebus (varianter: xx a. et d. m. med de 3 sista orden överstrukna, och endast xx a.) — enligt denna uppgift skulle Absalon blivit biskop 1157 i december. Felaktigheten här kan inte bero av handskrifterna. Uppgiften är nemligen med i beräkningen när krönikören i fortsättningen låter Absalon dö i sitt 44. biskopsår. Förklaringen till felaktigheten torde enklast vara den att ett förkortat ord i krönikörens förlag som betytt raka motsatsen till insuper, förslagsvis exceptis, blivit fel upplöst. Godtages denna konjektur har Absalon blivit biskop o. 1. maj 1158, och inordnar sig tiden organiskt i händelseförloppet.

Lauritz Weibull.